

ACC. N:R M. 14418:1-47.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Alm Nilsson, Forshult  
Härad: Kub Berättare: uppt.: s. m. d. H. H. Hammarsten  
Socken: V. Forså, m. fh. Berättarens yrke: hammarsten  
Uppteckningsår: 1958 Född år 1834 i Härlunda

Nattvardsgång. (Delar av a LUF 107: Gudstjänst o. nattvardsgång) LUF 107

Svar på frågelista 107  
Naturvården

På grund av att jag tidigare uppteck-  
nat om kyrkobesök, och hur man  
försatt i kyrkan = 2 uppteckningar  
om detta ämne, och därmed behandlat  
det mesta av vad som efterfrågas i Folk-  
livets frågelista 107, har jag förbigått dessa  
nu i sista listans framtäta frågor,  
och anser det vara bättre att bevara  
endast den del som handlar om  
Naturvården: vilken jag ej tidigare  
behandlat, höljts i, eller åt något  
annat arkiv, i så fall huvudsakligen  
i en "uppteckning" till naturvårdsrätt  
och då som en del i annat ämne.

Berättaren är Västra Torsås och Skatelövns  
första examinerade barnmorska från  
1858, hon tjänade begge dessa socknas gemensamt,  
samt, enligt sekelskiftet. Hon är född bond-  
dotter i gården Siggaboda i Härleunda vilken  
på den tiden tillhörde samma pastorat som  
V. Torsås och Skatelöv. För 18 år flyttade  
hon med föräldrarna till Gernmarås i Västra  
Torsås där de också ägde denna gård.

På grund av makens arbete vid Huseby  
järnbruk i Skatelöv flyttade hon år 1866  
med honom dit. Hon hade ju såväl ut  
än som tjänstgörande barnmorska  
och sjuksköterska varit bosatt i vilken  
av dessa båda socknar hon ömkade.

Gemensamt hon på detta sätt kan även  
räknas inom hela det vidsträckt  
pastorat blev hon i tillfälle att se

92.

Mycket var det gamla folklevet, samt  
göra jämförelser om olika seder och  
bruk inom de olika socknarna.

Hon hade ett oaktat sinne och därför  
såg hon mycket, och även lite längre  
än mängden.

Dock är hon ej ensam berättare, än än  
den bästa, hela vår släkt har varit  
traditionsbärare och har slutligen  
ärvt av upptecknaren <sup>han</sup> och så kommer  
att här i denna uppt. berättas om hur det  
var på 1880-1890-talen enk. egna uppf-  
levelser. Upptecknaren är född 1875  
i Skatelöv, fadern född i Tegenahy  
Småland 1831, bondsam, farfar skogsnaktare  
hos bruket Tegner i Väckjö. Dankekyrkan ägde  
ju gårdar och behövde någon som skulle deras  
omvårdnad. Upptecknarens faders död 1884. 1831

Nattvardsgångar:  
från 1840 och Långt tidigare, fram till  
år — omkring 1900.

Denna uppteckning gäller statskyrkan,  
annan kyrklig församling fanns ej under  
denna tid, på denna ort. Det gäller också  
den s. k. sockenkyrkan.

Beteckning för nattvardsgång? = gå fram  
(= man gick fram till altaret, där  
skedde endast då) utom då man lät döpa  
barn. Nigdes eller offrade till studios åt blen-  
ande präster. Hur ofta nattwards  
gång anordnades är obekant, men vanligt  
s. k. hederligt folk gick fram 2 gånger  
om året — eller minst 1 gång. Den  
som dröjde längre än 1 år ansågs ej som  
god samhällsmedborgare. De s. a. s.  
Korekita personerna gick fram var

Och höst = med vår menader slutet av  
frant-lagstiden, lite före Påsk. Palm-söndag  
var ofta nattvardsgång anordnad, alltid  
i förening med högmässa.

Än inga nattvardsgångar enfunnit sig  
har aldrig ontalats, tvärtom var det en  
hel del som gick fram med varje gång  
nattvard var pålyst. Jo, förmodligen kan-  
de de sig i sina hjärtan mana de, eller  
trodde sig göra Gud en tjänst, möjligen  
ett slags hyckleri, men sådant nådde inget  
uppseende. De som skulle ut i krig  
eller på besökning, till Finland, eller till Norge  
dit vi sände besöksbrevstrupper 1814. Uppleckars-  
rens egen Morfar Per Håkanson fr. Björnbuett Härlan-  
da född där 1795, blev också kallad som 19-årig;  
därför har detta ontalats inom var släkt.

5 ja den som råkat i stor sorg gick oftare

fram, liksom i nödtider. Detta bevisas också  
genom ett kyrkostämmoprotokoll så sent som  
från år 1868, fr. Döderhult Söndland, där  
det står angivet att naturvårds- och obla-  
ter hade utbetalats med 190 kr. Förmodligen  
har man ansett denna summa oronlig, ty på  
ingen ställe mer i denna gamla protokollsbok  
står någon premie för detta ändamål an-  
gäendet. Obs år 1868 var ju ett nödår på  
grund av torka, inga föräd fanns heller  
från föregående år: ty då 1867 befanns detta  
vara ett s. k. vät-år, då det ständiga reg-  
nandet förstörde hela skörden.

Minns som på grund av sitt  
bavande skap ej kunnat besöka naturvård-  
en på längre tid — hade ju då också  
s. a. s. hindrat maken från att gå fram,  
ty det kände ju ej ansetts påsande



att mannen gick fram när inte hustrun var  
med, men sedan kvinnan kyrkotagits  
(läs häran i svenska psalmboken) och hon nu  
betraktades som "dödd": gick dessa makar  
fram till kättersarden, så också den som för  
åt Amerika, denne gick i sällskap med sina  
närmarste, fram till kättersarden den gång  
kättersard hölls närmarst före anresan.

I vanliga fall och under vardagliga  
förhållanden ansågs det som en hustrus  
plikt att hela familjen (d. v. s.) där konfir-  
rade barn fanns följdes åt fram och låga  
sida vid sida, vid kättersardsbordet.

Och tjänstefolket gick i sällskap  
med huss-bonna-folket (hushandfolket) var  
inte presis allmänt, ty dels kunde dessa göra  
besök för tiureyn av hemmet, och dels brukade  
tjänstefolket gå i sällskap med sina föräldrar



Om de egde sådana [obs! En stor del av 1800-ta-  
lets lejl- & -folk (=tjänare) voro av värliga börd  
och ägde därför — i bästa fall endast en mo-  
der, trots att barnet till denna var ute i tjänst  
följde detta i regel med modern vid nat-  
turgången, torpar — eller back-stu-ietta-  
rens barn som var ute i tjänst följde oftast  
sina föräldrar när dessa gick fram  
men de tjänare som var mantalsknektar hos  
sin härbarn: de kunde ju ibland gå fram  
samtidigt som herbarde-folket — om de ej  
någons stanna hemma för att se till enant små  
barn och träk-djur. Torparen och herbarden  
hade inget gemensamt i fråga om tiden  
för natturgång, detta berodde på hur de  
tråk-a-de (lämpade) sig. Torparen kunde bli  
ombedd att se till gården

medan håssbonnen har borta. Under alla för-  
hållanden gick ej dessa båda parter på  
grund av något samförstånd, som t. ex  
föräldrar och barn, seus emellan. Tjänade  
torparsonen hos bonden som ägde torpet. På  
gick han fram här hos föräldrar ejd.

Mycket berodde härvid på  
slumpen. Inte heller har det om-  
talats att man gick rot-a-vis. Tagna  
helt öfverbes om detta har uttalats under  
sagorammens tid ty i så fall hade så-  
kerligen upptecknaren hört detta i person-  
ligen menns ja och i upptecknaren mycket  
sedan från år 1880. På grund av 1800  
talets sparsamma t. d. n. g. - läsning, talade  
de äldre mycket mer om den tid som flytt  
än vad som senare — i och med t. d. n. g. -  
läsningens blev allmänt, från de vuxna.

Än någon blivit utestängd från Nattvarden lär  
särskiljningen ha förekommit, i annat fall kan  
be allmänheten ej levat i så stor fruktan  
för detta. Men berisningen kan ej upptäckas  
peka på en sådan passager. Enligt all-  
män folk tro ansågs det dock att den som  
merit äran (skändade medborgerskaptet förtrö-  
de) ej fick besöka nattvarden under den tid  
som detta straff pådröts honom, han fick ej  
huser begå vittnesed eller värdmåls-ed.  
Detta att bli dömd till att merita äran  
var ett slags tilläggsstraff som påflyde  
den straffade, vissa år efter det han antjän-  
at fängelsestraffet. Detta angavs av kyrko-  
heterna till pastors-embetet, antednades i  
kyrkoboken och meddelades i den straf-  
fades utövandnings- och arbetsbetygsfrejdelse.

Också var det icke prästen som egenhändigt  
visade bort värdarna, prästen måste följa  
kyrkans och domkapitlets "reglemente".

Doch synes det som en del präster varit  
strängare i sin beträffning än nödigt var.

Således förekom det att de ogifta möderna  
som gj enfann sig i skriftliga för att skriva  
as utan att bli, blevo förbjudna att be-  
söka värdaren, att bli utslutna från  
denna, ansågs som den största skandal  
och det var endast inför dessa hat som de  
ogifta möderna gick till denna ceremoni.  
De gifta kvinnornas kyrkotagande  
medde sig inom kyrkogården som led  
de fram till altaret, åt dem framställdes köf-  
e-stolen (väktaren) fram en klädd och  
stoppad på att knäböja på, under det  
prästen som måste vid påden stått ut

handoken — utan att fört hålla förmånen  
tal (— en dags skriftmål) varefter han sökte  
te hemme handgen och beordrade honom gå i fack  
= fram till sin katända stol i kyrkan.

Detta kallades att tas i höke eller mera  
på skämt: att tacka prästen. Den  
ogifta modern måste på sin skriftmål  
i sakertian med kyrkvärden och kyrko-  
tjänare som äroare, hon fick ej knäböja  
på den stappade stol som de gifta kvinnor-  
na använde; denna stol kallad av en händ-  
naken träbänk. Ännu för 6-8 år sedan  
var jag i tillfälle att bekända denna sit-  
tande på en som då förvarades som en  
kurositet, i V. Torsås år 1878 seppförda  
nya kyrka. Ja det lär ha varit ord  
och inga besor som prästerna måste



i förmanande och skrämmande ordslag  
framföra till dessa ensamma mödrar,  
vårst lär det ha varit för dem som efter  
en far är återkom i samma förenden.

Men — på grund av fektion för ute-  
slutning vid nattvard, vågade de ej annat  
än gå. Oks. Det gånge sålkan länstan  
efter den H. Nattvarden — utan skammen  
öars att vara ute-sluten. Vem eller  
vickla som i början av 1900 talet skolkade  
från denna grymme sed är obekant för  
öfpt, men samtidigt var det en och annan  
bland de gifta mödrarna som också at-  
blev från kyrkotasningen, och bara  
20 år senare blev det ant vanligare med  
denna skolkning — liksom man  
skolkade från nattvarden här och där.  
Doch är det knappast någon mer so-

enam ortens härader där nattvarden  
besökes så regelbundet minst 1 gång an  
året som V. Torsås och Skafelön och Hälunda  
Ön Kyrkotågning och dop Man läser  
ut förhitt i en uppt. av vundertecken och  
hos U L M A. Det är svar på 1736.

Obs! Under hela 1800-talet var  
samlingskänslan bland släktingar  
större än nu 1958, det var således inte bara  
den från nattvarden utötte som nämndes  
och borde skämmas, som man sade,  
utan även dennes släkt: blev som det  
hades utkänd-ä.

Embild bekväm  
an Lär i enilaka fall ha förekommit, så  
någon stor-kyndare blivit väckt och  
besökt eller hemtat prästen, bektat  
14/1 sina kyrkor för denil och där prästen



förtän att ingern har upprättig, har han  
med hänsyn till Guds ord tillse & sepa-  
daren förlåtelse i Guds namn. Och som  
bekräftelse här på gott honom battenorden.  
ja detta har skett i de fall där kyrkan inte  
inför sammenhet — och tycks sig i synka  
ner i avsnuden. Ohs! sådana  
syndar och lagbråk ha någon gång bekänt  
enför den edsvorne prästen, att denne trots  
sin Enhetsplikt = kyrkans plikt dock anså  
sig för sitt samneme & kungad att anmäla  
brötligheten inför — även världslig dom-  
stol, men då har prästen — trots sitt  
samneme, dömts till miltneig av kappan  
under vissa månader, Ohs! med detta ut-  
tryck. Men så att prästen vinnerligen fått predi-  
ka som förut men & betrida de prästerliga  
fjänter där han skall vara ett sådant prätkäpp

Son/märks var prästens uppgjort av flera dagar  
dessa vintre de fluta av församlingens barna  
och talade mycket dörren, hur mycket som  
itänkte med verklig beten kan upptä-  
naren ej göra. Än någon mottagit  
äinet av kalkens fot har ej utsläts från  
denna ort. Man får toga i betänkande  
att aemnosan ansåg änen den minsta till-  
dragelse eller missöde, glänka av präst-  
en etc. som något riktigt märkvärdigt  
när det skedde vid vätevardsgång, det  
minsta som avvek från det vanliga förto-  
des upp och blev hemlighetsfullt. In  
pränt fide säkert — liksom sagesmanna  
här berättas om många svärigheter att  
i de fattiga hemmen. Det behöves  
bara att prästen ges de möjliga örenhlin-  
na och kindropparna genom kalkens fot

Och strax har — de "hyenor" vilka så galt  
som alltid gick in hos prästen at delade  
maten till sjukarna — ja de fick något att  
tala om, som var nytt. Oftast såkte dessa  
kyrkorna att klandra den sjuka, samt  
berätta om hur sträng prästen var i sitt  
skriftst. (Obs! Det hände ibland att  
den sjuka bad att bli ensam med  
prästen några minuter, strax utskrene-  
de då "hyenor" att den sjuka hade  
Wära kyrkor att bekänna för prästen.

Vin och Oblat beräknades med  
detta namn eller också kinnat och brödet.  
Hur man ansåg att maten var beräknad?

Kland flertalet ansågs beräknas som  
ett beräknat på att man uppfyllt sin plikt  
mot kyrkan och prästen, man kände sig

18  
Men lugn en tid framåt, för flertalet hade  
det varit förenat med stora hemvär, inte minst  
för husmödrarna i familjen, hur många hem-  
lärnas ej där mannen (huruvida) nödvändigt  
skulle ha en eller flera kyrkskeppar innan  
han gav sig i väg, men gäldade det för maken att  
förhindra denna hans vana, ty en en god  
gå drucken till kvällen. In i kyrkan kan-  
des lugnande och alltid var det väl  
någon till nattvardsgängen som efter-  
åt kunde sig ha kommit närmare sin  
Frälsare, och dennes gemenskap, de  
kunde berika som en stor glädje och  
lycksalighet, detta berikas därav att man  
sökte behålla denna hämlar så länge  
som möjligt efteråt, man var tyrt och  
stilla på hemvägen och i hemmet,  
in till dagens slut, man äte minsta möjliga

Och uttrötade minsta måfjiga skete, tog  
ej mot främmande eller gick bort, ingen  
natwardsgäst blev heller enbjuden till någon  
bekant. Under hemvägen beklet annars  
ofta förekom. Långe hände sig man att  
att läsa natwardpsalmer och låg upp  
psalmboken och läste dessa högt, efter  
måltid och vila i hemmet. De enast  
tjänare på gården vickas i husbondens säll-  
skap besökt natwarden delans oftast be-  
dröhet över svällen, men ingen kom sig  
för att se sig ut på dans eller i h. lek  
stugor en sådan dag. Som synes  
var samhörighets - känslan mellan barn  
och föräldrar eller kärmate läkt stor vid  
ett så viktigt tillfälle som natwarden.  
Annälän till natwardsgång med de  
söndagse för denna

efter det fränten från predikstolen samt en  
 vecka före uppskrivningen kunnat höra.  
 Qvatsen hade man i becker att bereda sig  
 på — ja den som ej beredde sig på mötet  
 med Frälsare, hade dock en del världsliga  
 saker att omhysa: möjligen renna kläder,  
 lagning av skodon, den som ej orka-  
 de gå borde skaffa sig skjuts, eller om  
 det var s. k. lundentags-folk (födoräds-  
 lagare) som ju alltid i hett kontrakt  
 begärt kyrkskjuts av den nya herbarden  
 och kisa hufvallen, måste denne i god tid  
 få keta att han: den sändagen måste  
 köra till kyrkan med de gamle ägarna  
 och innan dess tisse att i ex händer var  
 skodd, selen smord, och vagns-hjul-sken-  
 orna satta på. ja på flera sätt behö-  
 ver den ene eller andre rusta ut sig.



Matvårdsminet liksom oblaten förvarades  
i ett skåp i sakristian det var kyrkvår där-  
om som hade hvar sin hand om detta, dessa eller  
någon av dem var också kassör dels ören kyr-  
ko- och dels fattig-kassan. När det var i äl-  
dre tid kyrkan som förvaltede de pennan-  
gävor hieta genom s. k. Offers tillfördes  
fattigkassan. Om t. ex. prästen bjöts (kyrta)  
på det: t. ex. hemman så gäver: den eller den  
vid sin hustrus kyrkotagning offrat  
10 daler (= 2 riksdaler till kyrkan samt  
3 daler = 50 öre till de fattiga (= fattigkassan)  
som torpare hade offrat 16 skilling = 33 öre  
till kyrkan och 4 skilling till de fattiga,  
dessa rita också 8 öre. 1858 var ju detta  
— vilket låter så obetydligt dock mer  
än daglönen för ett mans dagsverk.  
Öre sjuken var stor bland folket

önen på den tiden sånt har titelyrkan, att  
 bli kyrkvård eller nämndeman hörde de  
 flerta välsigade bönder önskningar, och  
 tänk-a-a-me! (tänk önen för mig)  
 "hustrun fick nu en skön titel och slapp  
 heter bara Mor Karin & c. Nu ställes  
 hon kicke-vä-a-da-moran eller nämnde-  
 mansmoran. Sådana här tjänstemän  
 som kyrkvård och nämndeman brukade  
 — i bästa samförstånd säga hin-g-an-  
 na (varandra) sanningen. Således så  
 den s. k. Nämde-mans-Moran (Ma-  
 rous) tillsammans med en gammal  
 kyrkvård a små-söp-e (= små-sök)  
 den s. k. nämde (= kyrkvården) sade plöts-  
 ligt ut det vet-a (= varför) att  
 nämndemän ä flent-skall-e-ta? Nej!  
 Jaså entli: jo då blev det för skam

plöcks å län håret därför att de gaka  
 (säger ja) till oss orätfärdiga saker som  
 domarna framställer och, i sin  
 -knankang därmed så resor de sig upp  
 och styrker då alltid en tag må någon  
 öns tupén, därför å di skalle-ta. Ja, så  
 i lass. Men en händelse kan å  
ed/o-än (edsmuren) så de dessa gamla  
 pratet om skam å hå-ät, tror ja inte,  
 Men en kökervärd kan ha ingen edlig  
 förpliktelse — han sättes å röverer  
 å riker, i fattig-kassan till beorditycke  
na å deppran å setå (sitter) — fattnar  
 å näljå-na (naglarne). Ja det  
 fanns förr i våan (=världen) = (obeständ  
 antägen hol) folk som bodde att  
kökervärdarna smygdrack av matvagnvare  
 — vinet. Oblater som blev öns leder

genast mer i sin skat-ark igen, Oblaterna  
brukade en del prästpar bakas i jeha  
men andra köpte dem färdiga i Staden  
hos någon som specialiserat sig på kyrk-  
liga aförer. Vid kyrkbesök s. k.

Säckna-bä (Söcken-brud) hädades den över-  
blivna kienkvätten upp i en kopp eller  
en bränninsglas och gavs senare åt den  
nyrke. Det ligger nära till hands

att tro att det varit denna kienkvätte som  
prästen — häst i kalkens fot, och att  
den nycke, denne var kanske så liten  
att det var smärt att hålla i honom  
kienet genom en tidlyftigare kärh.

Vad de överblivna Oblaterna  
från den kyrkliga hatterarden angår  
hade ju ingen mer än prästen kört  
ut dessa, att de skulle innehålla någon

smittafara tänkte ingen på, prästen an-  
sågs vara ren om händerna, en sägen  
där om berättas att en dräng tyckte synd  
om prästens <sup>hår</sup> tjungor: till Wäna se-  
var söndag en-g-an han object, köken  
Rejmer lort lalte folk

för i vä-an (världen).  
Försten litade man på ordpräket  
som säger att lite lort (= skit) rensar  
magen.

Vad vidare naturvorden verkade eller  
betydde för den döende som mottagit  
denna så verkade det lugnande både  
själs- och kroppsligt, likaså för den  
sjukes anhöriga: vilka nu tycktes ha  
uppfyllt sina plikter mot den döende,  
och det är säkert: många trodde att den

döde nu fick det lugnt i graven och inte  
rick igen (= återkan som spöke). Nej nu  
 när man gjort att en  
enn va menke te, då hade enn eng-  
a spöke a putita.

### Uppskrivning till Wateraralsgång

Under nästan en mansålder var det Olge  
 Nerten Carl Teorem som skötte reppledn.  
 kens en till Wateraralsgången.

Han satt i säkerstian med kyrkibak  
 och (Måjligen en länqd = åldersgräns denna).  
 hit in till nu sockenbarna, och sad  
 bara: "Skär opp me, eller oss allihop,  
 som bitats i hemmet, till kamm näm-  
 de ej, det skulle i så fall låtet a-a-till  
 26 (artligt) = lunderligt, nöck ventu oljeneren



va sikuabo-a-ne häjle (hetsade) i Va-e  
(var) di va bo-a-niss (boddde). I bland  
lär det ha hänt att kängreln var stor  
kring oljemenen — he en tacket tuffade  
i nämn gäbbe stod bak röggan  
på hönken (honan) i skred: skrev upp  
me, då ja-a-te (sarasade) oljemenen  
sti fram den Ljämeh så ja ri:  
nem den a, ja har väl inte öjen  
i bören. Någonlång sådant hände  
ja inte ofta, men att det verkligen hänt  
har flera gamla sagesmän berättat.

Denne oljemen (organit) var icke  
skollärare, utan stötte endast orgel och  
kyrkosångar, han var bonde = k. s. s. s. s.  
dessutan hanthandlare, djerv och frimodig,  
ig, sade flera <sup>gänger</sup> sin mening högt i kyrkan  
när han ansåg att prästen sträppte

[skriöt] utför mycket på predikstolen när han mot besvärssättning höll personaler över enbartiden. Ojendet var grovt i munnen ja ful, men — han var rättvis, ständigt låg han dock i pressor som angick kyrkans nybegagnadsplan. Att anmäla sig för Nattevardegang kallades: Att läsa (läsa) skrev öfver sig.

Ingen angick, ej heller presenter till prästen. Nattevarde-poletees okänt ord.

Skrietermål hölls en timme före högmässan, och som alltid denna började kl 10 började skrietermålet kl 9.

Ingen har talat om kommunersförhållanden — under denna tid, om man ej räknar de frågor och svar som prästen under skrietermålet framförde, man kan säga att han själv besvarade frågorna.

Den som var konfirmerad och därefter  
besökt Herrens Heliga Natvard, samt åt-  
rjöt god frejd den var fortfarande obe-  
hindrad att gå Fram, Men seden var  
än war och en av nattvardsgästerna lätte  
högt — gemensamt med präst och försam-  
ling dels trosbekännelsen dels synda-  
bekännelsen, liksom välsignelsen ja  
så nogga följde de prästens ord ännu  
med läpparna uttryckte välsignelsen  
= eder (= välsigne eder) i stället för mig  
eller oss. Säkertligen war detta enigt bråk  
mot Guds bud — men det kunde en  
tanklöshet, en och annan s. k. spelfärd  
(sådana har ju alltid funnits) sata och  
lyddes (= lyssnade) i djure (djorde) spre-  
ta-  
kel & dän. Under skriften  
29. målet låg de flesta på knä i sina

stolar render en stor del av skriftläsning  
synda-bekännelsen och bön. Dessutom  
böjde man sig framåt och bad i hela kyrkan  
de böner om nåd och förlåtelse. Många  
av kvinnorna grät så att de skakade.  
Täpelt fanns bland denna stora hop  
många otrogena, men också många sanna  
riktiga SÖKARE.

Tingen har här ännu äre någon blivit  
bortvisad sedan han — fört läst an-  
teckna sig och sen — en becks senare  
enfremmet sig till skriften målet, men det  
ansågs ansvarsfritt att komma förre-  
ten detta. Förberedelse

Harpadern  
borde ha en sig, nykter den becken, inte  
värja eller delta i oläte (= vin och  
s.k. väsen) Jensdani marce ej gå

på lekstugor (från den dag man antecknat  
sig, till och med den dag man  
går fram. Ved hygien angår så var  
det lika stort (noga) med denna som med  
rest. Både hute (huvud och hår) skulle tillvättas  
(= tillvättas), liksom fötter, näsja (naglar) skö-  
as o. s. v. Den tänkande menade att, nå  
(när) Gud bjöd (bjöd) till nattvard, borde man  
vara gresdigare ren och snögg (mygg) än  
när släkt och vänner bjöd på gille  
(kalas = bjudning). Ingen borde ~~onast~~  
magen med mat eller dryck, då skulle  
då kännas händer: att han somnade i  
tröskan, tåcket (sådant) ansågs oförskä-  
ligt vid ett skriftligt eller den där på följande  
de gudstjänsten (= högmässan), sen dess  
skende man ej samma då säte var och en

spänd som en fjäder i väntan på att turen  
 skulle komma — att gå fram till altaren  
 den. Också skulle en va la-nom (la-  
 gen) sälten vatten (svetten), så en lå  
 både hörde och såg. Att prästen turat  
 folket att äta i mått för att orka med  
 en lång kyrkväg och ett flera timmars  
 långt kyrkobesök har ej omtalats, men  
 att särskilt de gifta kvinnorna i 25—  
 50 års åldern (semlade (kvennåla))  
 i kyrkan både vid bättnadsgång å  
ella (= annars) det var inget säkert,  
 det berodde oftast på överansträngning  
 (där för var de fluta kvennålar försedda  
 med en dräpa-flaska = Hoffmans-  
 eller hjärtstypkande dräpa, som intogs  
 i stolen inge i köran, tyut, och i mugg  
 så att vasken (vasken) präst ella folket



Så att (säg det.) ja många frukt-  
ade för att vara värdig, och mickades  
från den kakas (= Tuffelhus kakekor) att den som  
värdigt äter av detta brödet och dricker  
av denna kakorika äter och dricker sig själv  
len Dommen. Bläder

= Högtidsdräkt

= svart. Långt fram på 1860-talet  
hade alla kvinnorna sin då — som  
20 — 30-taliga vanliga socken dräkt  
(helsvart) tidigare hade man Värmdödräkt  
men nu omkring 1860, helt svart, skört  
(kortel) å tröja = kofta (= jacka) med  
knäppeden (= knapper och knäpphål)  
tröjan var långare, kjolen lång  
för de vanliga morarna särskilt de  
som hade hem-ans-värd till i klän-  
ningen, de som ville ha finare hade

menit handbreit slår på kjolen;  
På hudet en Vit-å = vit s.k. klret = en  
starkt steyt socker-

dukis-kläde med — i båta fan en  
liten smal hälsörn i kanten, knutit  
i välformad dubbel-knut under hakan.

Vidare en snövit stort sockerdukis-för-  
kläde, med såu långa knytband mör-  
kak, halvhöga snickhängor, eller låg skor  
med spänne samt vita yllestrumpor,  
på händerna brukades svarta eller vita  
skinnhankar (köpta på marknaden) eller vita  
svarta, virkade eller stickade — sydda — bom-  
ulls-fingor-pantar (och pantar endast för  
skinnfötter). Manfötter hade svarta  
fötter, hatekappa (= vit kane) rocken  
bestod av en halv lång bonijs, leyxorna  
34 var oftast s.k. Lämnia leyxor (= enger)

S. M. gylf-knäppning. En eller annan gammal  
man hade ännu på 1840 talet knäpbeurt,  
hatten var rätt hög, både som "stoverkhatt"  
och en annan typ med runder knea.

Kneens folkens hundraåriga var  
mycket omtalig för fukt och veta, den  
tvättades och drögs en - 2 ggr om året  
inte i hemmet utan av en glänsande ättling  
som bodde i kyrkleym. Han knätte (= knöt)  
och så kluten förtä gängen, åt ägarin-  
nan. Knuten löstes aldrig upp, utan  
kluten städades (likt en korg) ner i kläd-  
kutan med knuten upp, vilken nu hield  
då liksom en handtag, här man skän-  
flötta (flytta) den — ja, på kluten  
flättes (= flyttades) och man  
behövde hemta upp andra plagg nu kente-  
na (= kentan). Ja en Vit-d (vit) hem-

vård snytt-e närt-duk förbordsde  
 Wenne Rälkens kläddel, men ingen  
 snätte (= snöt) sig i denna, det hade man  
 en sämre till. Men den användes  
 som en skydd mot psalmboks pärmen  
 och de 2-5 blommor — eller myrten  
 kvistar eller våldoftande växter: som låg  
 mellan psalmboks-pärmen och dessa.  
 ja om tårarna stri-rann så torkades  
 påna (ögonen) med dem. Var den  
 sämre närtuken förvar-  
 ades? Jo i taskan = en löspicka som  
 fasthålls med en bann (= band) kring  
 livet (= midjan) och denna taska häng-  
 de utan-på: Än-nå-mörlet (= lunder-  
 kjolen). Man har också b-songer (Wang-  
 en) au kaula (lika) app. ytterst kjolen  
 för att komma åt denna taska.

en och annan 60-75 årig kvinna hade än-  
nu fram på 1880-1890-talet alltid en sådan  
taska (=väska), detta då i Skatelöv som då  
var min och berättarens sockenkyrka, så da-  
ta har upptecknaren själv sett.

Ännu 1880-talets slutår såg man i både i  
Torsås och Skatelövs sockenkyrkor minst  
10-12 dylika gamla sockendräkter, deras vita  
klutar skilde sig bra från de svarta fram-  
-pyddas silkes-sjaletter som då var all-  
männa i kyrkan, dessa sjaletter var  
ofta en brudgåva från maken, denna  
sjalette bars innept i en näsduk, på någ. huf-  
och från kyrkan, man var rädd om den.  
Och använde en bomulls sjalette på kyrkvägen.  
Den gamla dräkten = svart med vitt förkläde  
samt kleet, bars vid nattenrödsång, kyrktågning,  
Långfredag, vid beändop, samt alla bön-dagar.

Någon liten klocka som ringde inne i kyrkan fanns ej, varken här eller i närgränsande socknar, men vid nattvardsgång såsom de tre gudstjänsterna som i två tjänster, så del ringdes mellan tjänsterna (= vintersmåt och högmässa) i de vanliga klockorna från tornet.

Om nattvardsgästerna sate på sin vanliga = bestämde plats således utpräglad i Gues hela kökan. De som sate främst: gick därpå fort fram, var det en hel familj, så ite både män och kvinnor i god tid, ut på stol-gången (den stora gång som delade upp mans och kvinn-stolarna i två delar). Nu såg man efter hur många som stät sig på gånge och hur många av dessa som fick plats.

38. Kring altarringen: och så fort dessa





Under den kalla årstiden måste ytterkläd-  
er användas i den oeldade kyrkan, de  
mest skrymmande som de åkande hant, lade  
i sockenitugan, före enträdet i kyrkan, men  
även en vanlig rock eller kvinnornas  
kapprockar som satas på, under skrotes  
målet, togs nu av, och man stod nu,  
och gick fram i vanlig klänning (sär-  
samt! Mannens som kvinnans) hölj-  
kallades klänning. Så fort man kom  
tillbaka till sin stol (bänk) klädde ytter-  
kläderna på. Aut skedde  
i bästa ordning och lugtnad, man  
hyste vördnad både för sakramentet,  
templet — och prästen. Dock läs  
det även i äldre tid, fram till s. k.  
dei-ännå (= vidränder) ja tyvärr  
läs det ha

frunnit s. h. trollkarlar och trollkonor  
som gjorde oblaten vid nattvarden,  
och använde den till olika ändamål  
vid botande av folk - och få-värdomags  
för att skapa sig lycka = s. h. tur vid t. ex  
jakt och fiske. Det har berättats just från  
V. Torsås om två brö-ra (= bröder) som  
tog med hem från nattvardsbordet  
en oblat, hängde sen upp denna i häd  
och sköt (= sköt) mot Kristus bilden.  
Men det gick illa, den ene av brö-ra-na  
blev vansinnig, den andre blev så omvörd  
[nervös] att han aldrig någonsin  
avlösade ett skott.

Begäring och Nigning. Ja,

41 det skedde när nattvardsgästerna rekte  
sig från altar-bänken efter send-

fången nattvard. Trööstis ansågs den  
na artighet skola tufana prästen, ty  
om var ju själve nattvar den över,  
och man hade hela tiden hänt så att säga  
samtal med Gud, men prästen som för-  
medlat, måltiden och varit s. a. s. Kristi  
vård borde också tackas.

Denna vackra sed brukas ännu  
1958 här på apptecknarens nuvarande  
plats. På hemvägen från  
nattvar den och efter hemkomsten  
var man tynt och stilla man sökte  
liksom bevara — i det länge sta-  
den högtidliga stämning man er-  
farit vid nattvar den. Vid hemkom-  
sten måste ju många, — för de äldre  
hemnavares klargöra: hur och  
vad som hänt i kyrkan, vad

prästen kant för ingångs-språk till  
sin predikan, m m. likaså häcka färliga  
psalmer som jongs, o. s. v.

Så möjliga världs  
li. Myheter berättades ej. Som venter ett  
vänligt kyrkobesök, man hade ju ej  
keller blott en-g-bå-en (=inbjuden) till  
släkt eller vänner på kyrkvägen, sen var  
det ju så att man var både trötta och hems-  
sig efter att hela dagen varit på kyrkan.  
Men det var vördnaden för Gud och  
hans hus och hans Natward, som man  
i förtä hand respekterade.

Det ansågs ej heller så värdefullt att  
man ville inte överlata magen, och  
bli tung och slö och glömma vad man  
erfarit. Några märken eller

43 tydor från natwardsgången i kyrkan

kan upptecknaren av dessa ej nämnes sig  
ha hört, men om t. ex. hästens = skjutshäst  
ens uppförande render vägen — med präst  
en till ett s. k. säck-na-bå (söckenbud)  
(spukbesök) visste man att om hästen sprang  
lönigt och låt samt bar hutet hägt  
så var detta det säkra tecknet på  
att den sjuke antingen blev frisk igen  
eller om han dog så blev han salig.

Par hästen däremot trög och bullig  
samt hängde må hutet ella mo-g mä  
läpa-na (läpparna) liksom pynte  
och såg arg och sur ut, då  
var dessa tydliga mot satsen till de  
förra.

Altar-redlar: ordet  
obekant från både äldre och nyare  
tid men kan enl. upptecknarens uppf.  
44 påminna om något gemensamt



Med den avgift som utan-säcknas  
bo-ar (ej skattkrona enan församling  
där de besökte matarorden) erlade i  
ersättning för bänet. End. Uppteck-  
nagens 3 bröder vilka antades borta på  
arbete dels i Kretianstad, dels Osby och  
dels Båstad, stodo antjämt skattkrona  
hemma i Skatelör. <sup>hos sin</sup> Som då var änka  
men enligt lagen hade de andel i h.  
pränt-a-betgg (= frejdebetgg utskrevet av  
hemsocknens pränt]

Detta brätte de upprisa på den pfats  
= kyrka där de vitades samt betala  
en ringa avgift till kyrkan — för  
vinet. 7 denna frejde betgg stod  
att de åtnjöt god frejd, var  
därta konfirmerade, hade begär  
H. H. Naténard — och var därtill fort-

farande obekändrade. Detta fortgick  
ända fram till omkring 1890.

Obs! Ett sådant nyutskrivet prästa-  
betyg måste både denna brödes och  
alla andra borta varande arbetare  
ha. Obs! Detta intyg såkades också  
endast över 1 år — sen ansågs det för  
gammalt.

Ett prästen hemtade  
till en nytt kavader att: den ene den  
är så tjukt-å: så di har hemtat prästen  
te hömen (honan) eller  
sade man prästen för förhi här, han skulle  
ut på såkna-bå = sockenbå, då varit  
qua att han hade såkna-ty-en (= socken-  
tygen) med sig = en liten silver-halk och  
ett litet skärpat för obloten. Ett svar  
ett i fanns att lägga mer detta i.

Naturarvs kener. ja, främst

all otro och vidkeplighet troddes all-  
mänt att detta var en god och väljöran-  
de hem, som skulle vara lämpligt för  
klara eller sjuka personer. Trots att  
det bjöds utan frät kaffa och i sall-  
skap med oblater. Mången tyckte att den  
sjuke borde ha något mera stärke  
än det manliga rödvinet som påtogs  
vara tinerat av blåbär (= s. k. stinnen)  
och som bjöds vid vsk- & matlagningen  
(= begravningsskålen). ja vidkeplighet  
härjade ju berömt ända fram på 1900 talet  
Men tyvärr har berättarna härav, jäm-  
bundet hela sockenbefolkningen som  
högt vidkepliga, nej det fanns många  
flitande och verkligt klokt tänkan-  
de personer även under denna tid  
som här i denna uppt. antalas.